

Особливості українсько-економічної ментальності: соціально-філософський аналіз

Актуальність дослідження: Актуальність дослідження особливостей українсько-економічної ментальності обумовлена теоретичними та практичними потребами суспільного перетворення в Україні. Формування цивільно ринкового суспільного середовища України є невіддільним від аналізу явищ та феноменів, із яких складається соціально-економічний прогрес країни.”[2,с. 12].

Об’єкт: українська економічна ментальність.

Предмет: механізми виникнення, створення та розвиток української економічної ментальності.

Мета дослідження: дослідити соціально-філософський аналіз української економічної ментальності, показати українську економічну ментальність як чинник соціально-економічних процесів, які відбуваються в Україні.

Завдання дослідження:

- Аналіз становлення української ментальності;
- Фактори, які сприяють формуванню української економічної ментальності;
- Аналіз сучасної української ментальності.

Стан дослідження проблеми:

Вивчення особливостей українського менталітету, його основних характеристик привертає до себе особливу увагу і потребує детального дослідження на даному етапі незалежності України. Найбільше це пов’язане з тим, що здобувши незалежність, Україна та її нація опинилася перед вибором власної стратегії розвитку. Менталітет кожної нації є різним, і відповідь на запитання, чому економічний, політичний та культурний розвиток держав світу відбувається по-різному визначається у відмінності менталітетів їх народів. Менталітет кожної нації виступає чинником, який визначає її подальший розвиток і місце серед цивілізованих країн світу.

Для нашої ментальності характерно піклуватися про рідних. Прив’язаність до землі та ґрунту є важливою складовою українського менталітету. Водночас українцям характерні такі риси як працелюбність, гостинність, потяг до освіти, мужність та побудова міцних сімейних стосунків. Важливу роль у становленні української ментальності зіграла церква.

Становлення української нації супроводжувалося становленням української культури. Ці процеси відбувалися паралельно. Зростання національної свідомості, соціально-класове розшарування та виникнення різних політичних, ідеологічних та інших орієнтацій в середовищі єдиної нації викликали належні зміни, суперечності, збіги та розходження в колі національної культури.

Усі ці чинники втворили українську душу, українця знаного у світі своєю працьовитістю, повагою до старших, гумором та романтичною вдачею.

Сучасні процеси в економічній ментальності України та перспективи щодо подальшого розвитку її основних змістів щільно пов’язані з тими процесами суспільної життєдіяльності, що відбуваються в сучасному українському соціумі. Процес суспільних трансформацій у новітній Україні породжує становлення нового соціального суб’єкта, принципово нових особливостей соціально-економічних відносин, сприяє змінам соціально-економічної поведінки людей. Поряд з новими рисами економічної поведінки вітчизняного соціального суб’єкта мають місце нові риси його економічної ментальності. Суспільна свідомість має адаптуватися до радикальних змін соціально-економічної поведінки.

На жаль, вітчизняні соціологічні дослідження поки не фіксують масового поширення якостей, властивих сучасній економічній ментальності, посеред населення нашої країни. Психологічними перешкодами для набуття таких ментальних рис у сучасній Україні є: соціальна інверсія; викривлене розуміння соціальної справедливості; відсутність у значної частини населення України реального економічного мислення; звичка безвідповідальності.

Звичайно, неприємно та нелегко погоджуватися з такими реаліями, натомість подолання таких негативних рис має бути важливим завданням соціально-економічних програм різних рівнів спрямування.

Процес соціально-психологічної адаптації населення до ринкової суспільної атмосфери віддзеркалює зміну парадигм економічної свідомості, економічної ментальності. Відбувається заміна старої схеми економічного мислення новою. Зрушенню на краще у перспективі розвитку економічної ментальності України сприятимуть ті риси національної ментальності, які природно притаманні українцям. Це, по-перше, якості “хліборобського” типу (толерантність, чутливість), по-друге, якості “козацького” типу (діловитість, практичність).

При розв’язанні складної проблеми оновлення національного буття не потрібно повністю копіювати зарубіжний досвід, адже наші ментальності мають суттєві відмінності. Привабливі світові моделі економічного розвитку принесуть бажаний ефект Україні тоді, коли автори реформ врахують особливості української ментальності. При цьому нам не варто забувати про нашу самобутність, для якої потрібне економічне підґрунтя, відродження національних господарських традицій та форм господарювання.

Економічна ментальність – соціальна характеристика національної культури, вона є складовою національної суспільної системи в цілому.

Щодо необхідності індивідуалізму як важливого принципу соціально-економічної поведінки суб’єктів ринкової економіки нової України, слід зауважити, що, по-перше, для соціальних стратегій сучасності є характерним “підсумовування індивідуальних зусиль у колективі треба доповнювати принципом монадності- втіленням і репрезентацією колективного в індивідуальне” [3, с.97]; по-друге, сучасний соціально-етичний зміст індивідуального визнає за особистістю базисну роль у розв’язанні колізії особистості та суспільств; по-третє, загальнолюдське виступає не як базисне, а як надбудоване явище.

Економічний індивідуалізм постає змістовним принципом економічної поведінки людини й суспільства. Економічна ментальність є переважно індивідуалістичною. Принцип індивідуалізму створює певні механізми, за якими функціонує та розвивається як особа, так і суспільство. Колективізм, як принцип організації суспільної реальності, блокує доступ до конкретної людини, є соціальною технологією розчинення людини у суспільному цілому. Оскільки індивідуалізм та колективізм мають стійкий взаємозв’язок, то, зважаючи на особливості конкретних умов, у результаті їх взаємодії створюються або переважно індивідуалістичні, або переважно колективістські спільноти.

Слід зауважити, що історико-філософський аналіз культурологічних підвалин української національної ментальності надає підстави тлумачити її як переважно індивідуалістичну. Що мається на увазі? Міфологічний та релігійний світогляди в історичному розвитку національного буття утворювали й віддзеркалювали певний український макрокосм та мікркосм – переважно індивідуалістичні за суттю [1;4]. З часів стародавньої української міфології – правила регулювання й впорядкування життя суспільства та конкретної людини у світі природи, були переважно індивідуалістичними, практичними, необхідними людині на кожному життєвому кроці. Правила поведінки людини в різних життєвих обставинах переломлювалися через її індивідуальні бажання. Це був індивідуалізм, а не колективізм давнього українця.

Отже, економічну ментальність слід розуміти як узагальнене поняття для позначення стійкого порядку мислення індивіда та організації індивідуально-психологічної структури його особистості.

Список використаної літератури:

1. Великий А.В. *Українське християнство* / А.В.Великий. – Передрук Єспанія, 1990. – 344 с.
2. Забужко О.С. *Філософія національної ідеї. Етносоціальний розвиток України* / О.С.Забужко. – К., 1993. – 125 с.
3. Кримський С.Б. *Затити філософських смислів* / С.Б.Кримський. – К., 2003. – 240 с.

4. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу: ескіз української міфології / І.Нечуй-Левицький. – К., 1992. – 85 с.
5. Гончарук – Чолач Т., Джугла Н. Особливості української ментальності як основа національної самоідентифікації. / Т. Гончарук – Чолач , Н. Джугла / [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://library.tneu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv
6. Гурик М. І., Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Філософські проблеми державного управління. Навч. посібник. Тернопіль. – Економічна думка, 2010. – 126 с.